

IV. A régió gazdasági folyamatai

4.1. Gazdaságtörténet

A mai Győr-Moson Sopron megye egykori vármegyéi (Győr, Moson és Sopron) már évszázadokkal korábban is igen *fejlett céhes, majd később manufaktúraiparral* rendelkeztek. A megye az elmúlt száz évben pedig komoly szerepet játszott a hazai gazdaság fejlődésében és folyamatos modernizálásában, melynek alapját elsősorban a koncentrált ipara és a jól szervezett mezőgazdasága adta. A gazdasági tevékenységek már a 19. századtól fokozatosan egymásra épültek és hoztak létre egy *komplex rendszert*. A Kisalföldön már *két évszázada nagyüzemi táblákon* folyt a munka a nagybirtokosok földjein a *legkorszerűbb agrotechnika alkalmazásával* és nagyfokú gépesítettséggel, ami hozzájárult az üzemi munkakultúrához.

A kereskedelem elsősorban a korábbi jelentős mezőgazdasági tevékenységre épült rá, majd a *felhalmozott kereskedelmi tőke segítségével* indult meg az *élelmiszeripar* különböző területeinek felemelkedése, mint pl. húsfeldolgozás, cukoripar, szeszipar, malomipar, növényiolaj-gyártás, keksz és ostyagyártás...). A további tőkefelhalmozás és nem utolsó sorban a *külföldi tőke beáramlása* adta az alapját a további iparfejlesztésnek, mely már elsősorban a gépiparra fókuszált (közlekedési-eszköz gyártás, szerszámok, célgépek), de kialakultak a könnyűipar hagyományos ágazatai is (textilipar, műbőrpar).

A megye három legjelentősebb városa már akkor iparvárosként funkcionált, amikor komolyabb ipari telephelyek Budapesten kívül elsősorban még csak a bányászat által dominált térségekben működtek. Ennek köszönhetően a megye népessége sokkal korábban találkozott az ipari munkával, ismerkedett meg az ipari technológiákkal, és sajátította el azt az ipari *kultúrát*, amely aztán később is fontos tényezője és alapja lett a térség gazdasági szerkezetváltásának és fejlődésének. Különösen Győr gazdasági szerepe volt igen jelentős. A város *Budapest, Pozsony és Temesvár után a negyedik legfejlettebb iparral rendelkezett már a dualizmus korában is*.

Az elmúlt évszázadban elsősorban három ágazat kell, hogy kiemelésre kerüljék a megye iparának fejlődését illetően, melyeknek döntő szerepe volt mind a foglalkoztatásban, mind pedig a jövedelemtermelésben. Ez a három szektor a *gépipar* (Stadel Károly Mezőgazdasági Gépgyár, Rába Magyar Vagon- és Gépgyár, Rekar Győri Mezőgazdasági Gépgyártó Vállalat, Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Gépgyár, Mosonmagyaróvári Fémszerelvénygyár), a *könnyűipar* (Rábatext, vagy Győri Textilművek, Graboplast, Richards Finomposztógyár, Győri Lenzövígyár, Magyar Csipkegyár, Glovita Győri Kötöttkesztyűgyár, Soproni Szőnyeg és Textilművek, Soproni Fésűsfonó, Mosonmagyaróvári Kötöttárugyár) és az *élelmiszeripar* (Győri Olajgyár, Győri Keksz és Ostyagyár, Győri Szeszipari Vállalat, Soproni Sörgyár), melyek közül is kiemelkedett a gépipar. Mindhárom iparágban a meghatározó vállalkozások, vagy azok jogelődjei még a dualizmus időszakában vagy a századforduló környékén alakultak.

Az 1867. évi kiegyezést követően megindult intenzív gazdasági fejlődés jótékony hatással volt *Vas megye* iparára, mezőgazdaságára és infrastruktúrájára is. A századfordulón már több jelentős, elsősorban *gép-, textil- és malomipari üzem* működött a megyében. A kapitalizálódó, korszerűsödő közép- és nagybirtokok terményeinek értékesítését a megye kedvező fekvése és jó közlekedési viszonyai is elősegítették. Az urbanizáció és a polgárosodás alapvetően alakította át a városok külső képét, lakóik életmódját és mindennapjait. A fejlődés üteme különösen *Szombathelyen* volt szembetűnő. Városrendezési tervek alapján új városrészek jöttek létre, nagyszabású köz- és magáncélú építkezések, beruházások kezdődtek. A fejlesztésekben kiemelkedő szerepet játszott *Éhen Gyula*, aki 1895 és 1901 között volt a város polgármestere. A dualizmus időszakában Szombathely az ország legmodernebb vidéki városainak egyike lett.

A 19. század hatvanas éveiben a vasútépítés hozott új lendületet *Zala megye* gazdaságába, s ennek elsősorban a csomóponttá váló *Nagykanizsa* lett a kedvezményezettje, s kialakult egy – máig is érezhető – *kettősség* a megyében: Nagykanizsa lett a *gazdasági központ*, míg *Zalaegerszeg a közigazgatás centruma*. Mindazonáltal a megye a dualizmus időszakában egyértelműen *az ország szegényebb térségei közé tartozott*, elsősorban *rosszabb minőségű földjei miatt*.

A nagykanizsai gazdasági fejlődés mellett elsősorban a *turizmus* területén érződik pezsgés a *Balatonnak*, illetve a *hévízi gyógyvíznek* köszönhetően. Az 1930-as évek végén egy új iparág honosodott meg *Dél-Zalában: az olajipar*, mely mind a mai napig jelentős szerepet tölt be a megye gazdaságában. A kutatás és a termelés, valamint a háttérgazdaságok kiépülése (vezetéképítés, finomítás, speciális gépgyártás) komoly fejlődést generált a térségben. A 20. század közepétől Zala megye, a határ közelsége miatt kimaradt a fejlesztések fő vonalából. Ebben az időszakban a megye két nagy városa Zalaegerszeg és Nagykanizsa elsősorban a meglévő helyi ipar korszerűsítésének és bővítésének hatására fejlődött valamelyest. Az *1960-as években* azonban jelentős *ipartelepítés* zajlott, ami a *gépipart* és az *élelmiszeripart* erősítette. Ekkor jelent meg Nagykanizsán az Egyesült Izzó, Zalaegerszegen a Ganz Mávag, valamint prosperitás kezdődött a baromfifeldolgozásban, a gabonaiiparban, a húsfeldolgozásban és a tejiparban.

Az *első világháborút lezáró békeszerződések* következtében a Moson, Sopron és Vas megyéktől 1921-ben Ausztriához csatolt területekből jött létre a mai *Burgenland* tartomány. Az új ország- és megyehatárok következtében a korábbi szerves fejlődés eredményeként létrejött bel- és külföldi gazdasági, kereskedelmi és infrastrukturális kapcsolatok igen hátrányosan változtak meg. Ez döntően befolyásolta a mai régió két világháború közötti, majd későbbi történetét és gazdasági lehetőségeit is.

4.2. Gazdaságszervezés

A gazdasági élet önkormányzatiságában meghatározó szerepet töltenek be a gazdasági kamarák. A napjainkban köztisztületi formában működő gazdasági kamarák a középkori céhekből nőttek ki. Már a kezdetektől fogva többféle funkciót egyesítve látták el tagjaik érdekvédelmét és a helyi közigazgatással való kapcsolattartást. Köz-

jogi testületként egyre több feladatot vettek át a közigazgatási és önkormányzati szervektől. Működésük során egyre inkább igényként jelentkezett, hogy a területükön lévő összes gazdálkodást regisztrálhassák és a kamarai tagság váljék általános gazdálkodói kötelezettséggé.

A történelem első gazdasági kamarájaként, az 1599-ben megalakított marseille-i kamarát ismerik el (*Vápar 1996*). A francia kamara megerősödésével a napóleoni hódítások idején a rendszer számos országban követendő mintaként szolgált. A 19. század végére az európai piacgazdaságok többségében a gazdasági kamarák törvényi felhatalmazással működő országos köztestületekké váltak, s a területi kamarák demokratikus, önkormányzati jellegű szervezetei is megalakultak. A területi kamarákat átfogó országos kamara nem irányította, hanem koordinálta, segítette a regionális szervezetek tevékenységét.

Az első magyarországi kamara 1811-ben született meg *Fiumében*, a mai Horvátország területén. Az Európa-szerte egyre hatékonyabban működő szervezetek mintájára – az *1850. március 18-án kiadott birodalmi ideiglenes törvénynek* köszönhetően – megalakulhattak Magyarországon is a kereskedelmi és iparkamarák. Közülük is *elsőként a soproni 1850. augusztus 13-án*. Ezt követte a pozsonyi augusztus 25-én és a Pest-budai szeptember 28-án. A történelmi Magyarországon hamarosan 11 területi kamara működött.

A kiegyezést követően rövid időn belül megalkották az első önálló magyar törvényt. A *Gróf Andrássy Gyula* miniszterelnök által beterjesztett kamarai törvényjavaslatot a képviselőház 1868. április 30-án fogadta el. *A kereskedelmi és iparkamarákról szóló 1868. évi VI. törvénycikk* hatálya már kötelező tagsággal kiterjedt a magyar állam minden kereskedőjére, iparosára, kereskedelmi és iparvállalatára. A törvény végrehajtása során 8 területi kamara alakult meg – Budapest, Pozsony, Sopron, Kassa, Debrecen, Temesvár, Kolozsvár, Brassó –, amelyek 1870-ben kezdték meg működésüket. *A Sopron székhellyel működő kamara területileg lefedte Sopron, Győr, Moson, Vas, Zala, Veszprém, Somogy, Tolna és Baranya megyéket*, tehát a mai Nyugat-Dunántúlon kívül a teljes Dél-Dunántúlt és Közép-Dunántúlt egy részét is.

Baross Gábor 1890. évi miniszteri rendelete nyomán további öt területi kamarát szerveztek. Ezek sorába tartozott – Besztercebánya, Marosvásárhely, Nagyvárad és Szegeden kívül – *Győr* is. A Győri Kerületi Kereskedelmi és Iparkamara 1890. október 2-án alakult. Területe Esztergom, Győr, Komárom és Veszprém vármegyékre, valamint Győr és Komárom törvényhatósági jogú városokra terjedt ki.

A trianoni békeszerződést követően mindössze hét kamara maradt Magyarországon Budapest, Debrecen, *Győr*, Miskolc, Pécs, *Sopron* és Szeged székhellyel. Érdekesként megemlíthető, hogy annak ellenére, hogy 1924. január 1-jén Győr, Moson és Pozsony vármegyék Magyarországon maradt részeit Győr-Moson-Pozsony közígazgatásilag egyesített vármegye néven összevonták, Moson vármegye területe továbbra is a soproni kamara területéhez tartozott.

A második világháború után egy kormányrendelet¹⁷ a kereskedelmi és iparkamarákat jogutód nélkül megszüntette, vagyonuk az államkincstárra szállt. Később – még 1948-ban – létrehozták a félállami jellegű Magyar Kereskedelmi Kamarát,

¹⁷ 26.600/1948. (v.18.) KszM sz. rendelet

amely 1985-től¹⁸ *Magyar Gazdasági Kamara* néven működött, s az egész magyar gazdaságot átfogó, érdekközvetítő, érdekegyeztető, érdekképviselői és egyben klasszikus kamarai feladatokat betöltő intézménnyé lett. A szervezethez önkéntesen csatlakoztak a gazdálkodó szervezetek.

Az évtizedekig kényszerű stagnálást követően az 1982-ben újraeledő Magyar Kereskedelmi Kamara országos hatáskörének erősítése érdekében regionálisan szerveződő ún. Összekötő Bizottságokat hozott létre. 1989. év elejétől a bizottságok regionális kamarákká alakultak. A területi elven szerveződő kamarák közül az *Észak-dunántúli Regionális Gazdasági Kamara székhelye Győr lett*, területileg pedig Fejér, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Vas és Veszprém megyéket fedte le. *Zala megye a pécsi székhelyű Dél-dunántúli Regionális Gazdasági Kamarához tartozott. Sopron önálló városi kamarát működtetett.* Az új kamarai törvényre való felkészülés jegyében a regionális szervezeti felépítést 1993. év végén felváltották az *önálló megyei kereskedelmi és iparkamarák*. Sopronban továbbra is működik a kamara Sopron Megyei Jogú Város Kereskedelmi és Iparkamra néven.

A gazdasági kamarákról szóló 1994. évi XVI. törvény a magyar közjogi hagyományokat, illetve a modern európai gyakorlatot követve – több mint negyven év után – újból intézményesítette a köztisztviselői gazdasági kamarákat. A törvény kimondta, hogy a gazdasági kamarák hivatása a gazdaság fejlődésének és szerveződésének előmozdítása, az üzleti forgalom fellendítése, a piaci magatartás tisztességének garantálása, valamint a gazdasági tevékenységet folytatók általános, együttes érdekérvényesítésének segítése. A kamarai törvény szerint a kamarák *köztisztviselői* voltak, a működésük önkormányzati elven alapult. *A cégek, vállalkozók kamarai tagsága* automatikus lett, vagyis az első – 125 évvel korábbi – kamarai törvényhez hasonlóan *tagság kötelező*. Megyei kereskedelmi és iparkamarák alakultak, így a régiót alkotó megyék mindegyikében létrejött a kamara.

Az Országgyűlés által 1999-ben elfogadott új kamarai törvény 2000 novemberétől megszüntette a kötelező kamarai tagságot. A 2000-es évtized közepétől a régió megyei kamarái szorosabb együttműködést kezdeményeztek egymással. Évente közös évnyitó konferenciát rendeznek.

4.3. Dinamikus gazdasági növekedés

Annak ellenére, hogy a Nyugat-Dunántúl népességét tekintve Magyarországon a kisebb régiók közé tartozik, *gazdasági teljesítőképessége tekintetében* messze felülmúlja az országos átlagot, különösen a vidéki átlagot, és a Budapestet, mint fővárost is magában foglaló Közép-magyarországi régiót nem számítva *valamennyi régiót megelőzi*. Akár a *külföldi beruházások* összegét, a *gazdaság jövedelemtermelő képességét*, az *egy főre jutó GDP* értékét, vagy a foglalkoztatottsági adatokat tekintjük szembeötlő a Nyugat-dunántúli régió pozíciója (*A Nyugat-Dunántúl helyzete...* 2005). Mindazonáltal, a területi gazdaság legfontosabb mutatóit vizsgálva hamar kiderül, hogy *a régió nem tekinthető homogénnek*.

¹⁸ 1985. évi törvényerejű rendelet

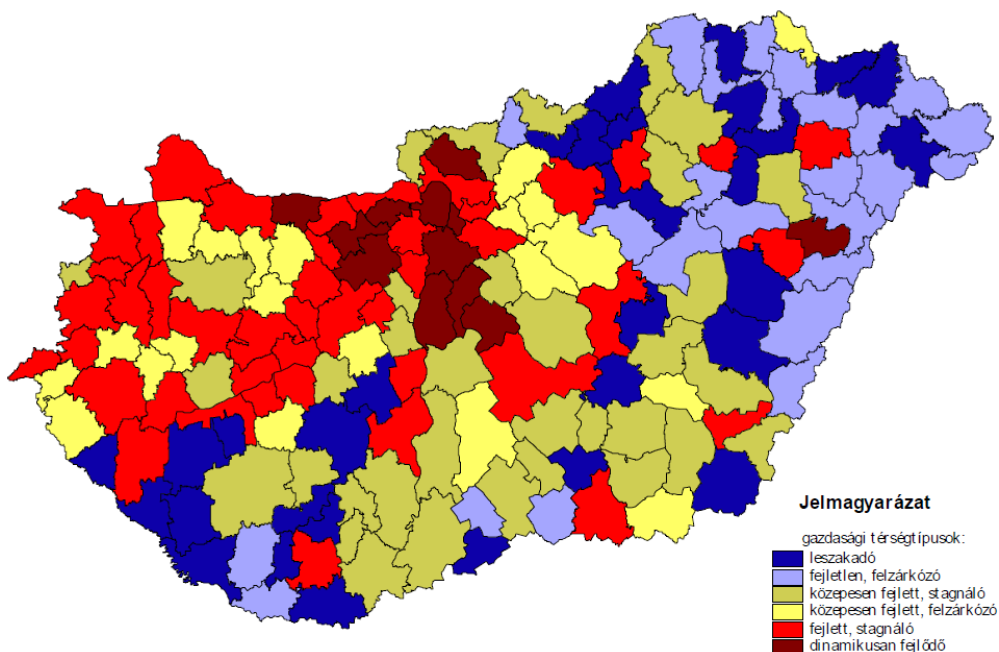
A kisebb területi egységek között *jelentős különbségek* tapasztalhatók, és egyre markánsabban rajzolódik meg, egy – egyébként az országos, sőt nemzetközi tendenciákhoz is teljes mértékben illeszkedő – *észak–déli fejlettségbeli lejtő*. Alapvetően a Nyugat-Dunántúl egy *gazdaságilag fejlett, dinamikusan növekvő régió*, ugyanakkor az eltérő fejlettség és dinamika következtében, illetve a tradicionális és újonnan kialakuló gazdasági kapcsolatrendszerek által lehatárolt gazdasági dimenzióban *nem beszélhetünk egy egységes nyugat-dunántúli gazdasági térségről*. Sokkal inkább egy viszonylag homogénebb észak-dunántúli gazdasági egység és egy ugyancsak homogénebb dél-dunántúli gazdasági egység körvonalai rajzolódnak ki, melynek következtében a Nyugat-dunántúli régióban *erős megosztottság tapasztalható*.

A legfontosabb fejlődési tendenciákat vizsgálva a Nyugat-dunántúli régió *az országon belül egyértelműen a nyertesek közé tartozik*. Egyfelől, a volt vasfüggönyhöz való közelség miatt, a második világháborút követően a térséget elkerülte az *az erőteljes iparosítás*, amely az észak–déli tengelyt (*Budapest–Dunaújváros–Paks–Komló–Pécs*), valamint a Dunántúli- és az Észak-magyarországi középhegységet (*Ajka–Várpalota–Oroszlány–Tatabánya–Dorog–Salgótarján–Ózd–Kazincbarcika–Miskolc*) helyezte fókuszába főleg a *kitermelő ágazatokra és az energetika szektorra épülő nehézipar* erőltetett fejlesztésével. Ennek következtében a rendszerváltáskor helyzeti előnyként értékelhető a régió gazdasági szerkezetváltása szempontjából, hogy a térségben *nem okoztak olyan mértékű problémát a monostruktúrák létrejöttéből egyenesen következő ipari válságtérségek*, mint az Baranyában, a Borsodi iparvidéken, vagy kisebb mértékben a közép-dunántúli hajdani szocialista iparvárosok esetében tapasztalható volt (*Máthé 1997*).

Emellett, a rendszerváltást követő Európa felé történő fordulás, az addig elzárt nyugati határ megnyitása nagymértékben felértékelte egyrészt az *osztrák határmenti térségeket* (bevásárló-turizmus, külföldi működő tőke letelepedése, idegenforgalom), valamint az *előtérbe kerülő Bécs–Budapest közlekedési tengely* mentén fekvő területeket, amelyek Budapest és környéke mellett ugyancsak a *külföldi működőtőke befektetések*, és ezáltal a gazdasági szerkezetváltás kiemelt színtereivé váltak (*Rechnitzer 1999a*). Ezen sajátosságok eredményeként tehát a Nyugat-Dunántúlon mérsékeltebben, vagy csak alig jelentkeztek azok a negatív folyamatok, amelyek a rendszerváltást követően országosan megfigyelhetők voltak a gazdasági szerkezetátalakítás területén, míg *kedvező földrajzi elhelyezkedésének és az arra épülő tudatos cselekvésnek köszönhetően* számos pozitív folyamat hatása az országos tendenciákhoz képest erősebben, gyorsabban jelentkezett.

A gazdasági térszerkezet egészét tekintve tehát az elmúlt másfél évtizedben alapvetően pozitívnak mondható folyamatok zajlottak a régióban. Természetesen azonban ezek a folyamatok nem egyenletesen jelentkeztek a térségen belül. A kilencvenes években, különösen a külföldi működő tőke beáramlásának köszönhetően *elsősorban a megyeszékhelyek, az osztrák határhoz közel eső területek, valamint az M1-es autópálya mentén fekvő települések és a Balaton környéke alkották a dinamikusan fejlődő térségek csoportját*, melyhez a régió 25 kistérsége közül 10 tartozott (*13. ábra*). A kilencvenes évek végétől kezdve az országban a dinamikus fejlődés középpontja elsősorban a *budapesti agglomerációra és a Győr–Budapest közötti térségre tevődött át*.

13. ábra A gazdasági térszerkezet alakulása (1998–2002)

Forrás: Jelentés a területi folyamatok..., 2005. 32. o.

A Nyugat-Dunántúlon a fejlődés motorja érezhetően lelassult, melynek következtében az 1998-2002 közötti időszakban a régió területének többségére – mind a fejlettebb térségekben, mind a belső perifériákra – a stagnálás volt jellemző. A megyeszékhelyek vezető szerepét a gazdasági szerkezetváltásban és a dinamikus fejlődésben egyértelműen a humán erőforrások *átlagosnál nagyobb iskolázottsági és képzettségi szintje, a stabil munkaerőpiac, valamint a kedvezőbb infrastruktúra* segítette. A legfontosabb új ipari központok így elsősorban a régió északi felén jöttek létre: Győr, Szombathely, Sopron, Mosonmagyaróvár és közvetlen térségük, néhány kisváros, mint Sárvár és Szentgotthárd, valamint az elmúlt 10 év új kisvárosai: Jánossomorja, Fertőd és Fertőszentmiklós. A kedvező közlekedési viszonyok és a nyugati határ közelségének köszönhetően az ipari hagyományokkal egyáltalán nem rendelkező községek egy csoportját is kedvezően érintette a külföldi tőke ipartelepítése: Mosonszolnok, Lövő, Dunakiliti, Kunsziget és Gönyű.

Viszonylag nagy területi különbségeket tapasztalunk a megyében akkor is, ha az egyes kistérségek versenyképességét vizsgáljuk. A *gazdasági nyitottság, a globális hálózatok és gyorsforgalmi úthálózatok elérhetősége, az innovációs centrumok kapacitásai, valamint a humán erőforrás és az információs és kommunikációs technológiák jelenléte* alapján a megyei jogú városok szűkebb vonzáskörzete, Sárvár, valamint speciális adottságaik alapján a Keszthely–Hévízi és a Szentgotthárdi kistérségek vagy abszolút, vagy viszonylag versenyképesnek tekinthetők. Ezzel szemben viszonylag sok *versenyképtelen kistérség* is található a régióban, elsősorban a *déli határ mentén, valamint a vasi–zalai belső periférián*. A 2008 őszén jelentkezett gaz-

dasági válság hatása – annak jellegéből fakadóan – nagy valószínűséggel az országon belül a Közép-Dunántúl mellett éppen a Nyugat-dunántúli régiót fogja a leginkább érinteni, annak is ipari központjaiban érezhetők már hónapok óta a piacok beszűkülése miatti kényszerű leépítések, kapacitáscsökkentések és gyárbezárások negatív hatásai, melyek természetesen a statisztikában még nem jelennek meg.

4.4. Ágazati szerkezet

A bruttó hozzáadott termék ágazati megoszlását tekintve jelentős – az országos tendenciákkal bizonyos esetekben ellentétes irányú folyamatoknak lehetünk tanúi. Országos viszonylatban egyértelműen a mezőgazdaság visszaszorulása és a tercier szféra további erősödése tapasztalható, hiszen a mezőgazdaság és a hozzá kapcsolódó vadgazdálkodás és halászat részesedése a teljes GDP-ből egy évtized alatt több mint 2,5 százalékponttal csökkent, 2006-ban pedig már csak 4,1%-át képviselte. Emellett az ipar is egy százalékpontot zsugorodott, így a szolgáltatások súlya 2006-ra megközelítette a 66%-ot. Ezek a tendenciák viszonylag jól tükrözik a fejlett nyugat-európai országokban tapasztalt fejlődési folyamatokat, az ágazatok részesedése tulajdonképpen megfeleltethető ezen gazdaságok hasonló mutatóinak.

A Nyugat-dunántúli régió napjainkig is egyértelműen ipari régiónak tekinthető (11. táblázat). A kilencvenes évek közepén is a legiparosodottabb térségek közé tartozott a Közép-Dunántúl és Észak-Magyarország mellett; az ipar GDP-ből való részesedése mintegy 10 százalékponttal meghaladta az országos átlagot. 2006-ra azonban még tovább nőtt az ipar dominanciája a térségen belül, köszönhetően annak, hogy ellentétben a fővárossal, ahova az elmúlt évtizedben a külföldi működő tőke már sokkal inkább a szolgáltató szektorban hozta létre nagy beruházásait, a Nyugat-Dunántúlon és a Közép-Dunántúlon továbbra is a feldolgozóiparra irányulnak elsősorban a befektetések. Így hasonlóan a Közép-Dunántúlhoz – mellyel, mint korábban már többször utaltunk rá, különösen a Nyugat-Dunántúl északi része rendkívül sok tekintetben mutat hasonlóságot és tulajdonképpen egy gazdasági térségként is lehetne kezelni – a Nyugat-dunántúli régióban is 40% felett alakul az ipar GDP-ből való részesedése. Ezt még egy 4,3%-kal bíró építőipar egészíti ki, aminek köszönhetően a tercier szféra súlya alig több mint a fele a teljes bruttó hozzáadott terméknek. Az ipar súlyának folyamatos további bővülésével párhuzamosan a régióban megfigyelhető az agrárszektor zsugorodása, mely 11 év alatt 3,5 százalékpontot veszített szerepéből, és 2006-ban már csak 4,8%-ot ért el.

A régióon belül megint csak megfigyelhetők bizonyos területi különbségek, azonban ezek már nem olyan jelentősek, mint a fejlettség terén látott egyenlőtlenségek. Míg a kilencvenes évek közepén egyértelműen Vas megyében volt a legmagasabb az ipar súlya a régióban, addig az elmúlt 11 évben ott fokozatosan csökkent az ipar szerepe, bár még így is 38,5%, addig 2006-ban Győr-Moson-Sopron megyében megközelítette a 45%-ot. A szolgáltatások súlya Zalaiban a legmagasabb.

Az ágazati szerkezet sajátosságai között a mezőgazdaságra vonatkozóan kiemlést érdemel, hogy a strukturális változások ellenére a társas cégek maradtak a legfontosabb és legtöbb munkavállalót alkalmazó egységek (2007-ben 1624 vállalko-

zás). A vállalkozások között ugyanakkor szám szerint az egyéniék kerültek túlsúlyba, számuk megközelítette már a 8000-et, jórészt azért, mert a korábbi alkalmazottak munkahelyük elvesztése után – speciális ismeretük, képzettségük és *szoros vidéki kötődésük miatt* – magánvállalkozás keretei között keresnek megélhetést.

11. táblázat A GDP ágazati megoszlása, % (1995–2006)

Megye/ régió	1995				2000				2006			
	Mg.	Ipar	Építőip.	Szolgált.	Mg.	Ipar	Építőip.	Szolgált.	Mg.	Ipar	Építőip.	Szolgált.
<i>Megyék</i>												
GYMS	8,7	32,0	5,7	53,5	4,1	48,9	4,1	43,0	3,9	44,9	4,5	46,7
Vas	7,6	42,5	4,0	45,9	3,6	41,5	4,7	50,3	5,9	38,5	5,1	50,5
Zala	8,2	33,4	4,6	53,8	4,4	34,8	5,1	55,6	5,5	31,3	3,0	60,3
<i>Régiók</i>												
Nyugat-Dunántúl	8,3	35,3	5,0	51,5	3,8	39,6	4,8	51,9	4,8	40,1	4,3	50,8
Közép-Magyaró.	1,6	20,3	4,8	73,4	0,7	18,5	4,4	76,3	0,7	17,8	4,2	77,3
Közép-Dunántúl	8,0	36,0	4,8	51,2	3,6	40,3	5,1	51,0	4,8	43,1	4,8	47,4
Dél-Dunántúl	11,9	25,0	4,9	58,2	7,2	21,9	5,6	65,2	9,8	21,0	6,0	63,2
Észak-Magyaró.	7,3	34,6	4,0	54,1	4,1	31,6	5,4	58,9	4,5	35,3	5,4	54,7
Észak-Alföld	12,2	25,2	4,7	57,9	6,2	26,8	5,5	61,5	8,5	25,5	6,0	60,0
Dél-Alföld	14,0	26,6	3,9	55,5	8,1	22,4	5,4	64,2	11,7	22,3	5,8	60,2
<i>Ország</i>	<i>6,7</i>	<i>26,3</i>	<i>4,6</i>	<i>62,3</i>	<i>3,3</i>	<i>25,5</i>	<i>4,9</i>	<i>66,3</i>	<i>4,1</i>	<i>25,3</i>	<i>4,8</i>	<i>65,8</i>

Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

A *tulajdonosi szerkezet* átalakulása révén módosult a földhasználatban az egyes gazdálkodási formák szerepe. A régióban 2007-ben *az összes földterület 1 126 ezer hektárt* tett ki, amiből 911 ezer hektár kiterjedésű volt a termőterület, ennek valamivel több, mint fele szántó, *31%-a pedig erdő, mely utóbbi a második legmagasabb érték a régiók között.* A szántó aránya a régióon belül – a humuszban gazdag öntéstalaj nagyarányú kiterjedtségéből fakadó kitűnő termőhelyi adottságok miatt – Győr-Moson-Sopronban jóval magasabb (66%), Vas megyében csupán kissé (55,3%), ellenben Zalában (43,7%) számottevően alacsonyabb az országos átlagnál (58,3%).

A szántóföldi növénytermesztés *vázát a gabonafélék alkotják, közülük a legnagyobb területen termelt növény a búza, amely kissé felülmúlja a kukorica, jelentősebben az árpa területét.* A régióra – különösen annak északi és középső területére – jellemző növény a *cukorrépa* és a *tavaszi árpa*, köszönhetően a feldolgozóüzemek jelenlétének. A zöldségtermelés szerepe csak néhány speciális termőhelyi adottságú térségben jelentős (pl. uborka, gyökérzöldségek). A Vasi Hegyháton és a Zalai Dombságon a *gyepgazdálkodás* és a *gyümölcsstermesztés* jelentős. Az ország legna-

gyobb egybefüggő körtése Zala megyében található, ahol az alma is egyre nagyobb területeket hódít meg. Sopron, Pannonhalma és a Balaton melléke híres *borvidékek*. A művelési ágak közül a legkevésbé az erdőbirtoklás aprózódott el, a 287 ezer hektár kiterjedésű erdő túlnyomó részét a korábbi állami erdő- és fafeldolgozó gazdaságok jogutódjai kezelik.

Az *állattenyésztés* az 1990-es években *sokat veszített szerepéből*. Legnagyobb mértékben a *szarvasmarhák* száma esett vissza, de még így is a régió legfontosabb haszonállata maradt. A *sertéshízlalás* más régiókkal ellentétben a Nyugat-Dunántúlon kevésbé jellemző. A *szárnyasok* tartása és a pulykahízlalás a feldolgozóüzemek sikeres magánosítása révén viszont meghatározó. Nagyobb vágóhid Sopronban (szarvasmarha), Kapuváron (sertés), Sárváron és Győrben (szárnyasok) működnek.

A termelőtevékenységet folytató gazdasági ágak közül az ipar, ezen belül a *feldolgozóipar* szerepe kiemelkedő. A régió iparszerkezetében az elmúlt másfél évtizedben jelentős változások játszódtak le, amelyben kiemelkedő szerepet játszottak a későbbiekben bemutatásra kerülő, az 1990-es évek elejétől széleskörűen alkalmazott *kínálat-orientált gazdaságfejlesztési politikai eszközök*, térségen kívüli erőforrások és *extenzív típusú fejlesztési tényezők*.

A Nyugat-dunántúli régióban egyértelmű *az ipar meghatározó szerepe*, az országban csak a Közép-dunántúli régió bír hasonló ipari teljesítménnyel a többi ágazathoz képest. A régióban az ipar GDP-ből való részesedése 40%. A 25,3%-os országos átlagot Győr-Moson-Sopron megye majd 20 százalékponttal, Vas megye 13 százalékponttal, de még a kevésbé iparosodott Zala is 6 százalékponttal haladja meg. A szekunder szektor elsősorban a mezőgazdaság súlyának kárára a kilencvenes évek közepéhez képest majd 5 százalékponttal bővült. Ugyanakkor a szolgáltatások szerepe a GDP-ben az elmúlt évtizedben, ellentétben az országos folyamatokkal nem igazán változott. Középtávon mindenképpen a jelenlegi folyamatokkal ellentétben *az ipar részesedésének enyhe, de tartós csökkenése prognosztizálható, a terciér szféra folyamatos bővülés mellett*.

A térség egyes korábban hagyományosnak számító iparágai – *élelmiszeripar, könnyűipar, textilipar* – leértékelődtek, és folyamatosan veszítettek szerepükből, míg az ugyancsak *évszázados hagyománnyal rendelkező gépipar* a kilencvenes évtized elején, a *keleti piacok összeomlása* után megtorpant, majd elsősorban a multinacionális befektetők (Audi, Flextronics, General Electric, LUK, GM Opel stb.) megjelenésével fokozatosan megújult. A gépiparon belül egyértelműen a *járműalkatrész-gyártás és az autópárhhoz kapcsolódó beszállítói háttér ipar* a domináns. Más feldolgozóipari ágazatokhoz viszonyítva a *gépek, berendezések előállítás*a, a *villamos gép, műszer*, valamint a *híradástechnikai termékek gyártása* is számottevő teljesítményt tudott felmutatni. A második legnagyobb iparágban, az *élelmiszeriparban* a *húsfeldolgozás*a a vezető szerep, de jelentős értékű termelés volt a *tejiparban*, illetve az *italgyártás* ágazatban is. A legdinamikusabban fejlődő iparág mellett jelentőséggel bír a vegyipar is, ami elsősorban a *műanyag termékgyártásra* épül, de a vegyi alapanyag előállítás, azon belül az ipari gáztermelés is, amely természeti adottságra épül. (Répcelak környékén található Közép-Európa legnagyobb kiterjedésű természetes széndioxid lelőhelye.)

A régióon belül nagyobb a gépipar súlya Győr-Moson-Sopron megyében, a vegyiparé, textiliparé, valamint elektronikai iparé Vasban, a bányászaté, a villamos-

energia-, gáz-, gőz-, vízellátásé és a feldolgozóipari ágazatok többségének pedig Zalában. Míg Győr-Moson-Sopron és Vas megyében a feldolgozóipari ágazatok közül meghatározó a gépipar, azon belül is döntő hangsúlyt a közúti gépgyártás kapott. Vasban a gépjárműgyártás mellett nem elhanyagolható a villamos termékek és a híradástechnikai termékek gyártása sem. Zalában az energiatermeléssel közel azonos teljesítményt nyújtott a jelentős húsipari háttérrel rendelkező élelmiszeripar.

A külföldi beruházások egy részére (pl. elektronikai ipar) jellemző, hogy *alacsonyabb hozzáadott értékű összeszerelő tevékenységet honosítottak meg*, valamint nem voltak képesek hazai beszállító láncok kiépítésével integrálódni a megye gazdaságába. A textilipari tevékenységre jórészt a nemzetközi bérmunka a jellemző, a saját-kollekciós termékek előállítása csekély mértékű. Emiatt a nemzetközi folyamatok változására igen érzékeny ez az ágazat. Jelenleg válsággal küzd, amelynek legfőbb oka a korábbi alacsony bérszínvonal által kínált versenyelőny elvesztése, a kereslet csökkenése és az egyre erőteljesebb távol-keleti dömping.

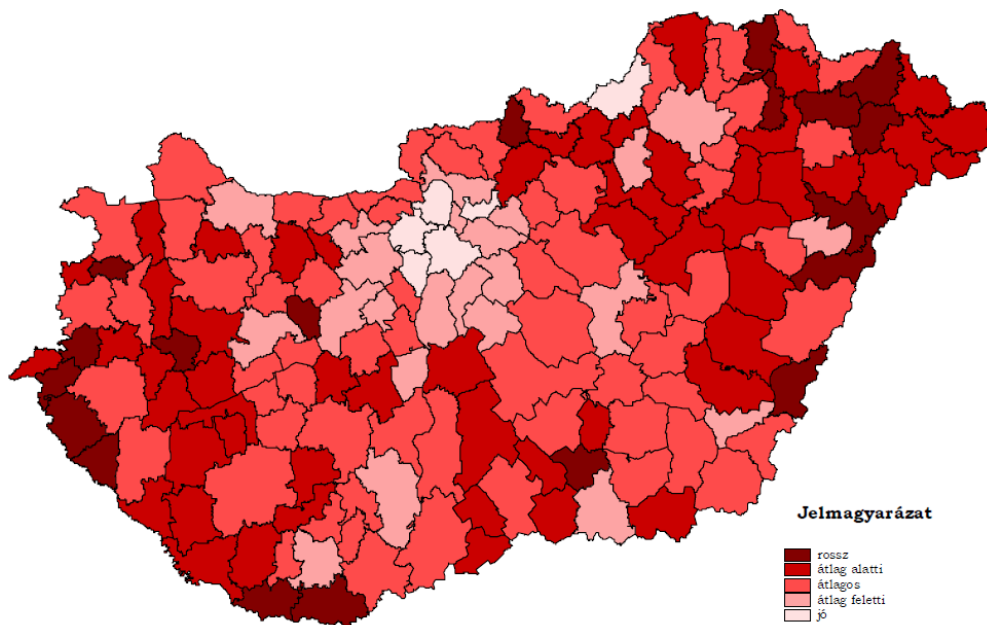
A gazdasági szolgáltatásokkal való ellátottság területén a régió helyzete alapvetően az országos dimenzióban átlagosnak nevezhető, bár megint csak jelentős különbségek tapasztalhatók (14. ábra), mint ahogy már a kilencvenes évek közepén sem nyújtott egységes képet a térség (Nagy E. 1997; Nagy G. 1997). A Nyugat-dunántúli régióból Győr és környéke az egyetlen terület, amely *fejlett üzleti szolgáltatásaival kiemelkedik* és országos viszonylatban is *képes átlag feletti szolgáltatási feltételeket biztosítani*. Győr mellett a régió magasan urbanizált területei, nagyobb városok és vonzaskörzeteik ellátottsága átlagosnak mondható, míg a belső és határ menti perifériák átlag alatti, vagy kifejezetten rossz üzleti feltételeket tudnak csak nyújtani (Lenti, Letenyei, Őriszentpéteri, Kőrmendi vagy Csepregi kistérség).

4.5. Külföldi működőtőke beruházások

A privatizációs és vállalatalapítási folyamatban a működő tőke beáramlása meghatározó szerepet töltött be. A nemzetközi érdekeltségű cégek a *korszerű termelési folyamatok, technológiák meghonosításával*, helyenként *innovációs magatartásukkal* a fejlődés és a gazdasági szerkezetváltás meghatározó szereplőivé váltak. A régió igen kiemelkedő helyet tölt be az országba érkező *külföldi működőtőke beruházások vonzásában*, melyben a rendkívül *kedvező földrajzi elhelyezkedése* mellett szerepet játszik a viszonylag *jó infrastrukturális helyzete*, az *ipari hagyományok* és az ahhoz is kapcsolódó *képzett munkaerő*.

Az országban működő külföldi vállalkozások 68%-a a Közép-magyarországi régióban található. Ezt követően a Nyugat-Dunántúl részesedése megközelíti a 10%-ot, ami több mint 2500 vállalkozást jelent. Ezek majdnem fele Győr-Moson-Sopron megyében található. A régióban a külföldi tőkével rendelkező vállalkozások száma az 1990-es évek végéig folyamatosan emelkedett, majd 1998–1999-ben ez a növekedés megtorpant. Vas megyében azóta 700 körül stagnál a külföldi vállalkozások száma, Zala megyében jelentős mértékben csökkent, és 2006-ban már csak 660 db működött, míg Győr-Moson-Sopron megyében valamelyest csökkent és az elmúlt években 1150 körül stagnál a számuk.

14. ábra A gazdasági/üzleti szolgáltatásokkal való ellátottság (2002)

Forrás: Jelentés a területi folyamatok..., 2005. 69. o.

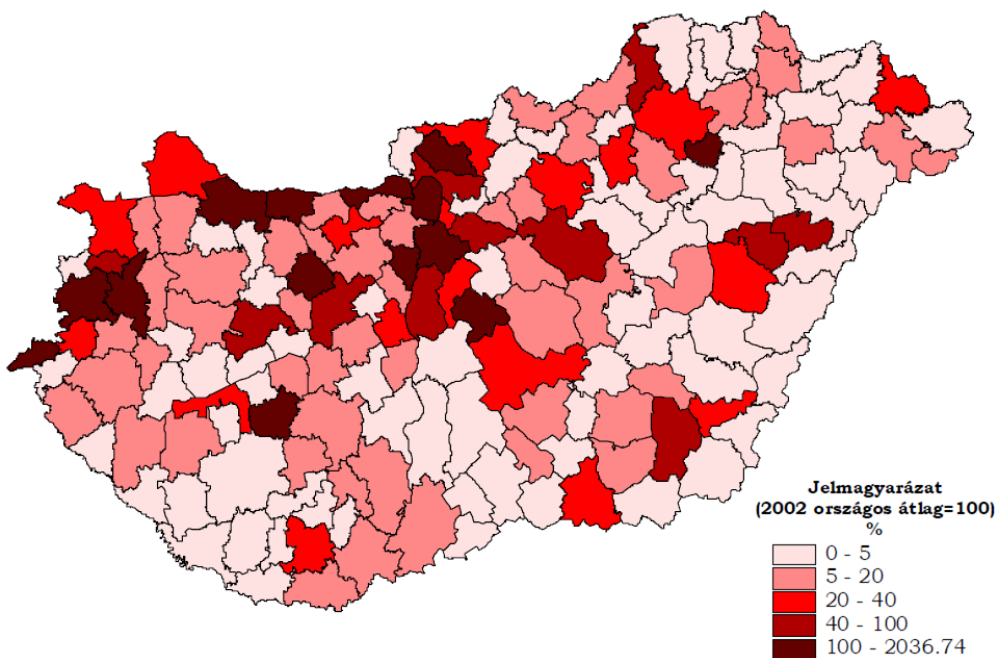
A régió egészére jellemző folyamat, hogy a külföldi érdekltségű vállalkozásokon belül továbbra is *folyamatosan nő a kizárólag külföldi tulajdonban lévő cégek aránya*, mely a kilencvenes évek közepén még csak a külföldi cégek kevesebb, mint felét tette ki, ma pedig már meghaladja azok kétharmadát. A vállalkozások számának enyhe csökkenése, illetve stagnálása mellett ugyanakkor továbbra is *jelentősen növekszik a cégek saját tőkéje*. Az elmúlt 10 év alatt többszörösére nőtt, 2006-ban már meghaladta az 1 600 milliárd Ft-ot, melynek 97,5%-a volt a külföldi tőke. Ez a régiók között a legmagasabb érték. A 100%-ban külföldi tulajdonban lévő cégeknél a saját tőke emelkedése még erősebb. A külföldi érdekltségű vállalkozásokra jutó saját tőke nagysága átlagosan 642 millió Ft volt. Ugyanakkor a *régióon belül hatalmas különbségek tapasztalhatók*. Míg Győr-Moson-Sopron megyében a külföldi saját tőke 1 100 milliárd Ft körül alakult, addig a Vas megyei érték ennek kevesebb, mint a fele, Zalában pedig mindössze 66 milliárd Ft.

A régió gazdaságába bevont összes, mintegy 1 120 milliárd Ft külföldi tőke 94%-a ipari vállalkozásokba történő befektetés volt. Az iparon belül a legtöbb közvetlen tőkebefektetés a *gépiparba irányult*, egyes ágazataiban – elsősorban az iroda-, számítógépgyártásban, a híradástechnika területén, a közúti járműgyártásban – számos világcég létesített korszerű üzemet. A legjelentősebb járműipari befektetőket reprezentálja az *Audi Hungaria Motor Kft. Győrben* (rekordösszegű, több mint 2,5 milliárd eurós befektetéssel), az *Opel Magyarország Autóipari Kft. Szentgót-hárdon*, valamint az elektronikai ipari befektetéseket képviselő *Philips-beruházás Győrben*, *Szombathelyen a Jabil*, valamint a *General Electric nagykanizsai gyártó-*

kapacitása. Jelentős a külföldiek ingatlanügyletekbe, gazdasági szolgáltatásokba fektetett tőkéje is. A feldolgozóiparba érkezett külföldi tőke nagymértékben hozzájárult az új gyártási kultúrák, termékek meghonosításához, illetve a korábbi kapacitások modernizálásához.

Az *egy lakosra jutó külföldi működő tőke tekintetében* a régió Budapestet és Pest megyét követően szintén a legjobb pozícióban található a több mint 1,5 millió Ft-os összegével, melynek nagyságát jól érzékelteti, hogy a keleti régiókban 300–400 millió Ft körül alakul ugyanezen érték, de még a Közép-Dunántúlon is csak 1 millió Ft-ot tesz ki. Ugyanakkor a régión belül területi különbségek e tekintetben még szembetűnőbbek (15. ábra). A régióba érkezett külföldi működőtőke befektetések, azon belül is gépipari beruházások elsősorú célpontja természetesen az igen jelentős ipari hagyományokkal, képzett munkaerővel és kiváló infrastrukturális adottságokkal rendelkező Győr volt, valamint Vas megyében Szombathely, Szentgotthárd és Sárvár. Győr-Moson-Sopron megye közel 2,5 millió Ft-ja 12-szer magasabb, mint a zalai egy lakosra jutó külföldi tőke 199 ezer Ft-ja. A külföldi tulajdon aránya a társasági adóbevallások alapján a megyében átlagosan 14%. Győr-Moson-Sopron és Vas megyében közel hasonló 17–18% körüli, ugyanakkor a jóval szerényebb külföldi működő tőkét vonzó Zalaiban annak csak alig több mint a fele, 10% ez az érték. Az M1-es autópálya mentén fekvő Győri és Mosonmagyaróvári kistérségben ez meghaladja a 25%-ot is, de 20% feletti Sopron, Szombathely, és vélhetően egy-egy nagyobb beruházás miatt a kevésbé fejlett Csepreg és Zalaszentgrót térségében is. Ezzel szemben a Kapuvári, a Téti vagy a Letenyei kistérségben nem éri el a 10%-ot sem.

15. ábra Az egy lakosra jutó külföldi működő tőke országos átlagtól való eltérése (2002)

Forrás: Jelentés a területi folyamatok..., 2005. 51. o.

4.6. Gazdasági szervezetek

A Nyugat-dunántúli régió gazdasági szervezeti struktúrája az 1990-es években az országos folyamatokkal összhangban gyökeresen átalakult. *A különböző vállalkozási formák elterjedésében döntő szerepet játszott a magánosítással együtt járó tulajdon-szerzés, a termelési környezet változása, a piaci adottságok és lehetőségek kihasználása.* Az alulról induló magánkezdeményezések élénkülése mellett a kedvező földrajzi fekvést kihasználva az ipari termelés struktúráját átalakító multinacionális cégek települtek a térségbe. A folyamat egyik leglátványosabb jele *a gazdasági szervezetek számának ugrásszerű emelkedése* volt. A természetes fluktuáció ellenére többségük megőrizte működőképességét.

A Nyugat-dunántúli régióban 2007 végén a regisztrált vállalkozások száma meghaladta a 118 ezret, ami 11,5%-kal magasabb, mint a 2000-es érték. Az 1000 lakosra jutó vállalkozások száma 119 (2000-ben még csak 104 volt), ami *a Középmagyarországi régiót nem számítva a legmagasabb regionális érték az országban.* A régióon belül a legnagyobb vállalkozás sűrűség Zalaiban található (127 vállalkozás 1000 lakosra), aminek oka *a Balaton környéki idegenforgalom*, míg Győr-Moson-Sopron megyében 118, Vasban pedig 111 ugyanezen mutató értéke. Mindhárom megyében magasabb, mint a Budapest nélküli vidéki átlag (105 vállalkozás).

A gazdálkodási forma megválasztása általában szoros kapcsolatban áll az adott vállalkozás tőkeerejével, tevékenységével, lehetőségeivel. 2007-ben a régióban a regisztrált vállalkozások közül az egyéni aránya 69,5%, amely valamivel alacsonyabb, mint az országos átlag (72%). Megfigyelhető, hogy *a gazdaságilag kevésbé fejlett kistérségekben jóval élénkebbek a magánkezdeményezések*, egyéni vállalkozások, mint a megyei jogú városokban, akár 10–15 százalékpont is lehet a különbség. A regisztrált vállalkozások közül több mint 40 ezer a társas vállalkozás, melyek száma 2000 óta 10 ezerrel emelkedett, ez szintén az erős vállalkozói háttérre utal. A működő vállalkozásokat vizsgálva kiderül, hogy 180 darab 250 fő feletti nagyvállalat található a régióban, míg az 50–250 fő közötti középvállalkozások száma 522, ami azt jelenti, hogy 99%-uk 50 fő alatti mikro, illetve kisvállalkozás.

A gazdaság területi koncentrációjára utal, hogy a működő vállalkozások közel 40%-a három megyeszékhelyen (Győr, Szombathely, Zalaegerszeg) található, ha agglomerációjukkal együtt nézzük a három nagyvárost, akkor pedig itt található a bejegyzett vállalkozások 46%-a. Csak a győri agglomeráció 22% feletti részesedéssel bír. Emellett jelentős koncentráció tapasztalható még Sopron, Nagykanizsa, Mosonmagyaróvár és Keszthely környékén is. A koncentráció egyértelmű oka, hogy a letelepedést, majd működést az ipari, építőipari vállalkozások esetében elősegítette a kiépített *infrastruktúra, a helyi szakképzett munkaerő jelenléte, valamint a potenciális felvevőpiac közelsége*, de a szolgáltató szektorban is a piac és a *magas urnabizáltsági szint* a megyeszékhelyek, illetve közepes méretű városok felé tereli a vállalkozásokat.

A regisztrált vállalkozások számát tekintve 2007-ben a Nyugat-dunántúli régióban a cégek 8,1%-a tevékenykedett a mezőgazdaságban (Győr-Moson-Sopron megyében 5,3%, míg Vas és Zala megyékben 10,2–10,3%). Az ipar és az építőipar súlya 14,7% volt (2–3 százalékpontos eltéréssel a megyék között), míg a tercier szférához kapcsolódott a regisztrált vállalkozások 77%-a.

4.7. A foglalkoztatás és munkaerőpiac

A társadalmi-gazdasági fordulat az 1990-es évek elején a Nyugat-Dunántúlon viszonylag *kisebb mértékű átmeneti gazdasági visszaeséssel* járt. A külpiazi irányváltás zökkenői következtében a versenyszféra, főként a termelőágak munkáltatói *elbocsátásokra kényszerültek*, hogy aztán a szerkezetváltással meginduljon az új munkahelyek teremtése. A nyugati határszél közelsége, a viszonylag fejlett infrastruktúra, a képzett munkaerő jelenléte ugyanis vonzó letelepedési feltételt kínált a befektetők számára. A régióban a külföldi, főképpen *a német és az osztrák működő tőke jelentős számú új munkahelyet teremtett*, ezáltal mérsékelte a foglalkoztatási helyzet romlását. A foglalkoztatottság csekélyebb mértékű visszaeséséhez hozzájárult az is, hogy a régióban kedvező feltételek adódtak vállalkozások alapítására. A kedvező természeti, gazdaságföldrajzi adottság ugyanis jó lehetőséget biztosított az idegenforgalmi és gazdasági szolgáltatások megerősödésére (Rechnitzer 1999a).

Míg a kilencvenes években *az aktivitási ráta emelkedésével folyamatosan bővült a foglalkoztatottak száma és csökkent a munkanélküliség*, addig az elmúlt években *a foglalkoztatottak számának növekedése megállt*, enyhe csökkenést mutat, az aktivitási ráta pedig 58% körül stagnál (12–13. táblázat). A Nyugat-dunántúli régióban az utóbbi évek negatív folyamatai ellenére is jóval *kedvezőbb a foglalkoztatási helyzet, mint az ország legtöbb régiójában*, csak Budapesten jobb még valamivel. Az aktivitási ráta több mint 3 százalékponttal haladta meg az országos átlagot és 5–7 százalékponttal az ország keleti régióit 2008-ban 57,8%-os értékével. Bár pozitív folyamatként értékelendő, hogy az elmúlt 3–4 évben ismét növekedésnek indult a mutató, még nem érte el a kilencvenes évek közepének szintjét.

12. táblázat Az aktív népesség, a foglalkoztatottak és a munkanélküliek számának alakulása

Megye/régió	Gazdaságilag aktív népesség ezer fő		Foglalkoztatottak száma ezer fő		Munkanélküliek száma ezer fő	
	2000	2007	2000	2007	2000	2007
Győr-Moson-Sopron	192,2	199,9	184,0	192,6	8,2	7,3
Vas	125,9	122,1	120,1	113,8	5,8	8,3
Zala	132,2	134,6	127,2	127,4	5,0	7,2
Nyugat-Dunántúl	450,3	456,6	431,3	433,8	19,0	22,8
Közép-Magyarország	1 237,3	1 311,2	1 172,9	1 249,1	64,4	62,1
Közép-Dunántúl	469,0	491,3	446,3	466,7	22,7	24,6
Dél-Dunántúl	388,8	372,4	358,4	335,2	30,4	37,2
Észak-Magyarország	477,6	483,7	429,6	424,3	48,0	59,4
Észak-Alföld	560,4	584,9	508,9	521,7	51,5	63,2
Dél-Alföld	536,5	538,0	508,8	495,4	27,7	42,6
Magyarország	4 119,9	4 238,1	3 856,2	3 926,2	263,7	311,9

Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

13. táblázat A gazdasági aktivitás, valamint a foglalkoztatási és a munkanélküliségi ráta alakulása

Megye/régió	Aktivitási arány %		Foglalkoztatási ráta %		Munkanélk. ráta %	
	2000	2007	2000	2007	2000	2007
Győr-Moson-Sopron	57,6	58,1	55,2	56,0	4,3	3,7
Vas	61,0	59,7	58,2	55,7	4,6	6,8
Zala	57,0	58,9	54,8	55,7	3,8	5,3
<i>Nyugat-Dunántúl</i>	<i>58,3</i>	<i>58,8</i>	<i>55,9</i>	<i>55,8</i>	<i>4,2</i>	<i>5,0</i>
Közép-Magyarország	56,4	59,0	53,4	56,2	5,2	4,7
Közép-Dunántúl	54,9	57,6	52,3	54,7	4,8	5,0
Dél-Dunántúl	50,9	50,1	46,9	45,1	7,8	10,0
Észak-Magyarország	48,6	51,0	43,7	44,7	10,1	12,3
Észak-Alföld	48,0	50,8	43,6	45,3	9,2	10,8
Dél-Alföld	51,4	52,6	48,7	48,4	5,2	7,9
<i>Magyarország</i>	<i>53,0</i>	<i>54,9</i>	<i>49,6</i>	<i>50,9</i>	<i>6,4</i>	<i>7,4</i>

Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

A foglalkoztatottak száma a régióban már közel 10 éve 424 és 436 ezer fő között ingadozik, 2008-ban sajnos épp az alsó végét közelíti, 424,7 ezer fővel. A *munkanélküliek száma* ezzel szemben *egészen 2002-ig dinamikusan csökkent*. Míg a rendszerváltást követő néhány évben megközelítette még az 50 ezer főt, addig 1998-ra már csak 26 ezer, 2002-re pedig már csak 18 ezer munkanélküli volt a három megyében. 2002-től a *kedvezőtlen munkaerő-piaci folyamatoknak köszönhetően* újra 20 ezer fölé emelkedett az állástalanok száma, 2005–2006-ban meghaladta a 26 ezer főt is, de 2008-ra ismét 22 ezer körül alakult a számuk. Ez a munkanélküliségi rátában a kezdeti 9% körüli érték gyors 4%-osra való csökkenését jelentette, amely az elmúlt években folyamatosan emelkedett, de így is 2008-ban csak 4,9%-ot tett ki, hasonlóan a Közép-dunántúli és a Közép-magyarországi régióhoz, míg a másik négy régióban 9–13% között alakult. Hasonlóan jól mutatja a két észak-dunántúli régió és a fővárosi agglomeráció alkotta fejlettebb térség és a másik négy régió közötti különbséget a foglalkoztatási ráta, mely az előbbi csoportban 54–56% közötti értéket vett fel 2008-ban, míg az utóbbiak esetében körülbelül 10 százalékponttal alacsonyabb.

A régióon belül még a *folyamatosan emelkedő szlovákiai munkaerő* ellenére is Győr-Moson-Sopron megyében a legkedvezőbb a helyzet, a munkanélküliségi ráta 3,5%. A gyárbezárások és az elbocsátások inkább Vas és Zala megyét érintették, ahol 5,5%, illetve 6,6% ez a mutató. *Az elmúlt években a munkaerő-piaci folyamatok tehát kedvezőtlen irányt vettek*. A negatív irányú folyamatok hátterében elsősorban a régióba települt multinacionális vállalkozások létszámleépítései húzódtak meg. Az iparban *elsősorban az élelmiszeriparban és a textiliparban szűntek meg munkahelyek*. Kistérségi szinten Győr-Moson-Sopron megyében a helyzet egyértelműen jó, illetve kedvező. Vas és Zala megyében a kistérségek többségében átlagos, míg a két megyeszékhely vonzáskörzetében, valamint a Csepregi, Celldömölki és Zalaszentgróti kistérségben inkább kedvező (14. táblázat). A régióban egyedül a Letenyei kistérségben nevezhető a munkanélküliség helyzete rossznak. Ugyanakkor *a 2008 ősztől egyre mélyülő válság már inkább a gépipart, különösen a járműipart érinti*, így a foglalkoztatá-

si és munkanélküliségi mutatókban a fejlettebb térségekben is *komolyabb negatív hatásokra lehet számítani*. A munkanélküliek között kisebb arányú a fizikai foglalkozásúak, a férfiak, a szakképzetlenek és a pályakezdők aránya, mint országosan.

14. táblázat *Álláskereső és adózók kistérségeként (2007)*

Kistérség	Munkanélküliek aránya* %	Tartós munkanélküliek aránya** %	A pályakezdők aránya %	Az ezer lakosra jutó adózók száma fő	Egy adófizetőre jutó SZJA Ft
Csornai	3,1	22,5	8,0	482	243 977
Győri	3,1	36,2	5,8	500	422 270
Kapuvár–Beledi	3,9	27,3	5,2	482	218 413
Mosonmagyaróvári	3,1	31,2	3,1	474	290 841
Pannonhalmi	3,9	30,8	5,4	465	259 963
Soproni–Fertődi	1,7	27,0	3,8	452	318 951
Téti	4,5	31,9	4,3	481	250 155
<i>Győr-Moson-Sopron</i>	<i>2,9</i>	<i>31,8</i>	<i>5,1</i>	<i>481</i>	<i>340 320</i>
Celldömölki	4,6	41,2	8,5	480	219 070
Csepregi	4,5	37,6	7,7	484	233 813
Körmendi	3,8	40,0	7,1	488	296 789
Kőszegi	4,8	49,2	7,4	455	277 894
Óriszentszéki	8,3	33,9	6,1	446	197 960
Sárvári	4,2	38,0	8,9	524	248 667
Szentgotthárdi	6,2	47,5	5,1	439	307 908
Szombathelyi	3,9	42,0	7,3	510	363 588
Vasvári	7,5	53,4	7,9	438	194 923
<i>Vas</i>	<i>4,5</i>	<i>42,7</i>	<i>7,5</i>	<i>493</i>	<i>300 813</i>
Hévízi	6,4	42,5	8,3	471	270 014
Keszthelyi	6,6	42,3	6,3	470	274 985
Lenti	7,3	53,8	4,6	454	218 835
Letenyei	11,0	57,8	5,1	410	200 475
Nagykanizsai	6,7	55,0	5,0	488	293 825
Pacsi	8,4	52,4	7,6	417	173 751
Zalaegerszegi	5,3	47,4	8,2	497	330 339
Zalakarosi	11,8	55,3	5,1	379	216 960
Zalaszentgróti	9,9	47,4	5,0	441	182 043
<i>Zala</i>	<i>7,0</i>	<i>50,6</i>	<i>6,2</i>	<i>470</i>	<i>279 140</i>
<i>NYD régió</i>	<i>4,6</i>	<i>43,2</i>	<i>6,2</i>	<i>481</i>	<i>312 032</i>
<i>Magyarország</i>	<i>6,7</i>	<i>53,5</i>	<i>9,0</i>	<i>431</i>	<i>367 521</i>

* A nyilvántartott álláskereső aránya a munkavállalási korú állandó népességből

** A 180 napon túl nyilvántartott álláskereső aránya

Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

Az 1990-es évek első felében gyökeresen átalakult foglalkoztatási szerkezetre ható folyamatok mérsékeltebb ütemben ma is érvényesülnek. A földhasználat koncentrációja és a természetstechnológia fejlődése eredményeként a földbirtok aprózódása, a nagyüzemek szétDarabolódása, a piaci válságok miatt a *mezőgazdaság részesedése a*

foglalkoztatásból jelentős mértékben csökkent. 1996-ban már csak 8,6%-ot tett ki, 2007-ben már csak 3,5% körüli (15. táblázat), ami alig magasabb az országos átlagnál, és majd egy százalékponttal alacsonyabb a vidéki országos átlagnál. A mezőgazdaság foglalkoztatásban betöltött szerepét tekintve a megyék között mindössze minimális különbségek tapasztalhatóak, ugyanakkor a kevésbé urbanizált, inkább periférikusabb kistérségekben sokszor a 6–7%-ot is meghaladja még az agrárszektor súlya, míg a megyei jogú városok térségében jóval a regionális átlag alatti.

15. táblázat A foglalkoztatás szerkezete ágazatonként (2007)

Megye	Mezőgazdaság		Ipar		Építőipar		Szolgáltatások	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
GYMS	5 084	3,4	48 004	31,8	8 215	5,4	89 832	59,4
Vas	3 406	3,9	34 098	38,6	4 474	5,1	46 321	52,5
Zala	3 186	3,5	27 607	30,7	5 233	5,8	53 826	59,9
Nyugat-Dunántúl	11 676	3,5	109 709	33,3	17 922	5,4	189 979	57,7
Magyarország	103 911	3,1	803 216	24,3	198 411	6,0	2 196 407	66,5

Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

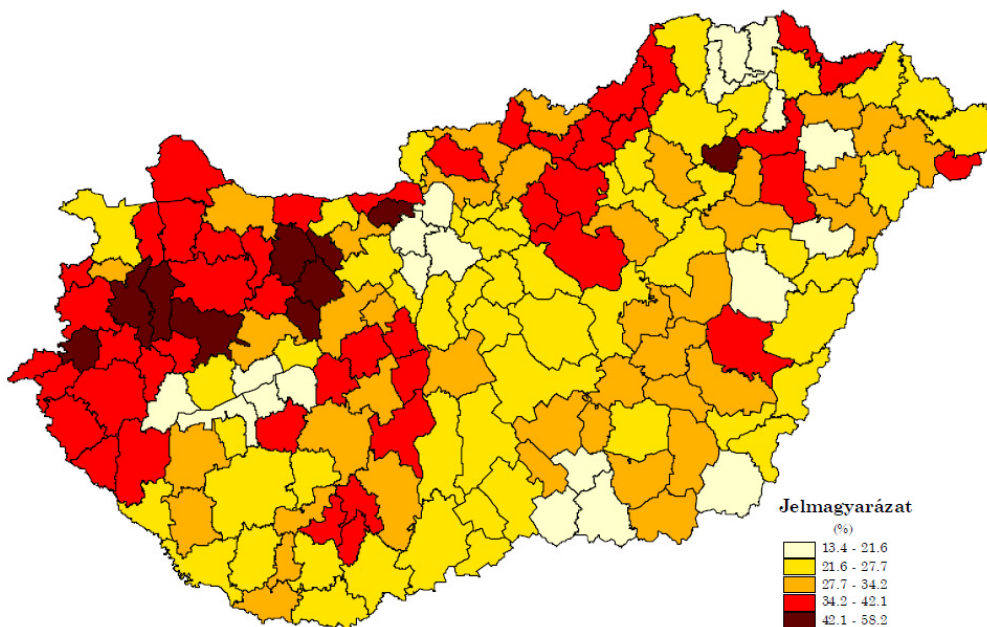
Az ipari foglalkoztatottak részaránya a régióban 2007-ben 33,3% volt, amiből a feldolgozóipar 31,8%-ot tett ki. Ezek a súlyok 8–9 százalékponttal magasabbak az országos átlagnál, így nem csak a GDP ágazati megoszlása, de a foglalkoztatási szerkezet alapján is nyugodtan mondhatjuk, hogy a Nyugat-Dunántúl az ország egyik *legiparosodottabb térségének* számít (16. ábra). További 5,4%-ot tesz ki az építőipar. A rendszerváltást követően az ipar foglalkoztatásban betöltött szerepe nem esett vissza az országos tendenciával, hiszen a térség iparszerkezetében a válság által leginkább érintett gazdasági ágak – bányászat, korábbi nehézipar – nem képviseltek számottevő arányt. Ezen kívül a nemzetközi érdekeltsgű, illetve a hazai tőkével is működő feldolgozóipari vállalatok beruházásai új munkalehetőségeket teremtettek. A kilencvenes évekbeli enyhe emelkedést követően *ma már az ipari foglalkoztatás súlyának csökkenése jellemzi.* A régióban 2000-hez képest mintegy 20 ezer fővel csökkent az ipari alkalmazottak száma, ami 2007-ben 110 ezer főt jelentett.

A feldolgozóiparon belül a legnagyobb foglalkoztató a gépipar. Az egyes feldolgozóipari ágazatok közül a gépipar Győr-Moson-Sopronban és Vasban, a textil, ruházati, és bőrtermékek gyártása, valamint a fa- és papírtermék-előállítás, nyomdai tevékenység Vasban, az élelmiszer, ital, és dohány gyártása Zalában, a vegyipar pedig Győr-Moson-Sopron megyében képviselt nagyobb súlyt a foglalkoztatásban. Az *ipar termelési szerkezetének átalakulásával egyidejűleg változott az alkalmazásban állók számának megoszlása is az egyes ágazatok között:* a gépipari foglalkoztatottak növekedése együtt járt a textil- és az élelmiszeripari foglalkoztatottak csökkenésével.

Az ipari foglalkoztatás mértéke a régióban viszonylag egyenletes, bár Vas megyében néhány százalékponttal meghaladja a régiós átlagot. A *diverzifikáltabb funkcióinak és szolgáltatási, üzleti szféra koncentrációjának köszönhetően* mindössze a régió gazdasági központjában, Győrben és környékén, valamint a határ közelsége miatt jóval speciálisabb helyzetben lévő Soproni kistérségben alacsonyabb sokkal, mint a

régiós átlag, annak ellenére, hogy számszerűen még mindig e térségek számítanak a legnagyobb ipari foglalkoztatónak. Emellett a Keszthely–Hévízi kistérségben természetesen az *idegenforgalom dominanciája* miatt az ipari foglalkoztatás messze elmarad a megyei értékektől. A legmagasabb Vas megyében a Sárvári, a Celldömölki és a Kőrmendi kistérségben.

16. ábra Az ipari foglalkoztatottak aránya (2002)

Forrás: Jelentés a területi folyamatok..., 2005. 63. o.

A régióban az igen dinamikus ipari fejlődés ellenére a mezőgazdaságból felszabaduló munkaerő nagy részét – legalábbis Győr-Moson-Sopron és Zala megyékben – a szolgáltatási szektor volt képes felszívni, melynek köszönhetően a tercier szféra foglalkoztatásban betöltött szerepe 2007-ben már meghaladta az 57%-ot. Annak ellenére, hogy ezen értékek országos összehasonlításban még mindig majd 10 százalékponttal elmaradnak az átlagtól, mindenképpen a szolgáltatási szektor fejlettségére utal, hiszen az ipari koncentráció mértéke igen jelentős és az mellett volt képes a tercier szféra bővülni. A tercier szférán belül a legnagyobb foglalkoztató a költségvetési szférához tartozó *közigazgatás, oktatás és egészségügy* összesen körülbelül 66 ezer fővel, de igen jelentős a kereskedelem, javítás és a szállítás, raktározás is 42 és 25 ezer fővel. Jelentősen növekedett a gazdasági szolgáltatások szerepe is, mely szintén 27 ezer főnek ad munkát. A jövőben minden valószínűség szerint *a tercier szféra további előtérbe kerülésére kell számítani*, különösen a költségvetési szférán kívüli területeken, mint az idegenforgalom (szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás), gazdasági, üzleti szolgáltatások. Míg ezen szektorok bővülő munkaerő-felvevő képessége a gazdasági-társadalmi fejlődéssel együtt járó tendencia, addig a mezőgazdaság, de inkább az ipar súlya várhatóan tovább fog csökkenni.

Sármellék – Fly Balaton repülőtér fejlesztése

Cape Clear Aviation Repülőtér Üzemeltető és Fejlesztő Kft.

Összes költség: 130 000 eFt

Támogatás: 53 000 eFt

Támogatás forrása: TRFC TP 2005

Gönyű – Kikötő fejlesztése

Győr-Gönyű Kikötő Rt

Összes költség: 4 538 000 euró

Támogatás: 1 825 000 euró

Támogatás forrása: AT-HU Phare CBC 1995 és 1996

Pornóapáti – Osztrák mintára biomassza falufűtés

Pornóapáti Község Német Kisebbségi Települési Önkormányzat	
Összes költség:	67 964 eFt
Támogatás:	47 141 eFt
Támogatás forrása:	TRFC TP 2005

Belezna – Regionális Pellet Klaszter

Magyar Pellet Egyesület	
Összes költség:	29 658 eFt
Támogatás:	23 630 eFt
Támogatás forrása:	NYDOP-1.1.1/A.